

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 1. Społeczne aspekty życia człowieka					
1. Społeczna natura człowieka	– wie, czym jest społeczeństwo oraz wyjaśnia, że człowiek jest istotą społeczną, – wymienia typowe role społeczne,	– wyjaśnia, czym jest socjalizacja oraz wymienia czynniki wpływające na człowieka w procesie socjalizacji, – podaje przykłady więzi społecznych, – wymienia podstawowe potrzeby społeczne,	– odróżnia więzi symetryczne i niesymetryczne, – analizuje piramidę Masłowa, rozróżniając potrzeby podstawowe oraz wyższego rzędu,	– omawia znaczenie procesu resocjalizacji dla osób niedostosowanych społecznie, – definiuje czynniki wpływające na proces socjalizacji w poszczególnych fazach życia człowieka,	– omawia charakter więzi symetrycznych i niesymetrycznych, wskazując ich pozytywny oraz negatywny wpływ na rozwój jednostki,
2. O komunikacyjnej naturze człowieka*	– wie, czym jest komunikacja społeczna i na czym polega autoprezentacja, – rozróżnia komunikację werbalną i niewerbalną,	– omawia warstwy aktu komunikacyjnego, – wymienia podstawowe zasady skutecznej komunikacji,	– rozpoznaje różne konteksty wypowiedzi, – wskazuje, na czym polega komunikacja interpersonalna, grupowa, medialna,	– identyfikuje typowe elementy mowy ciała, – analizuje różne techniki autoprezentacyjne, wskazując właściwe i błędne sposoby ich stosowania,	– dokonuje skutecznej prezentacji na dany temat, stosując właściwe zasady prezentacyjne,
3. Człowiek w grupie	– wie, czym jest grupa społeczna, – rozróżnia grupy pierwotne i wtórne, formalne i nieformalne, małe i duże, podając przykłady takich grup,	– wyjaśnia pojęcia: <i>konformizm</i>, <i>asertywność</i>, <i>afiliacja</i>, <i>próżniactwo społeczne</i>, – podaje przykłady postaw asertywnych i konformistycznych,	– wskazuje istotne cechy grupy koleżeńskiej oraz zadaniowej, – odnosząc się do piramidy Masłowa, wskazuje, jakie potrzeby zaspokaja przynależność do różnych grup społecznych,	– wyjaśnia, na czym polega ewaluacja, – uzasadnia, jakie korzyści w określonych sytuacjach mogą wynikać z postawy asertywnej i postawy konformistycznej,	– analizuje pozycję w grupie jej poszczególnych członków, odnosząc się do pojęcia więzi symetrycznych i niesymetrycznych,
4. Konflikty społeczne i podejmowanie decyzji w grupie	– zna pojęcia: <i>konflikt społeczny</i>, <i>stereotyp</i>, – wie, na czym polegają mediacje, negocjacje, arbitraż,	– dostrzega negatywne i pozytywne następstwa konfliktów, – wymienia sposoby podejmowania decyzji w grupie (decyzja lidera, głosowanie, decyzja wspólna – kompromis i konsensus),	– omawia poszczególne fazy konfliktu, – wymienia i omawia różne postawy wobec konfliktu interpersonalnego (unieważnienie, pojednanie, rywalizacja),	– rozróżnia właściwe metody rozwiązywania konfliktów grupowych oraz interpersonalnych, – dobiera właściwą metodę rozwiązywania konfliktów do zaistniałej sytuacji konfliktowej,	– sporządza samodzielnie schemat podejmowania decyzji, z uwzględnieniem różnych rozwiązań oraz ich skutków,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 2. Rodzina, edukacja i praca					
5. Rodzina jako grupa społeczna	– wyjaśnia, czym są wartości i normy społeczne, – wie, kim są krewni i powinowaci, – podaje przykłady praw i obowiązków dziecka w rodzinie,	– klasyfikuje rodzinę jako grupę społeczną, – wylicza wartości powszechnie akceptowane w społeczeństwie, – wymienia elementy socjalizacji pierwotnej,	– omawia różne typy norm społecznych, – rozróżnia wartości materialne i niematerialne, – wie, czym jest rodzina dysfunkcyjna,	– analizuje wybrane zapisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Konwencji o prawach dziecka, – dokonuje hierarchizacji wartości, które uważa za istotne, – wskazuje źródła przemocy w rodzinie,	– omawia znaczenie kluczowych norm społecznych dla procesu socjalizacji, – interpretuje hierarchię wartości wyznawanych przez Polaków, wynikającą z analizy danych statystycznych,
6. Ekonomia na co dzień	– zna pojęcia: <i>gospodarstwo domowe</i>, <i>budżet domowy</i>, – wymienia główne źródła dochodów gospodarstw domowych oraz ich podstawowe wydatki,	– wie, czym jest deficyt, nadwyżka oraz równowaga budżetowa, – wymienia różne sposoby oszczędzania pieniędzy,	– rozróżnia stałe, przewidywalne i niespodziewane wydatki budżetu domowego, podając przykłady takich wydatków,	– analizuje dane statystyczne, dotyczące struktury dochodów i wydatków budżetów domowych, – sporządza plan typowego budżetu gospodarstwa domowego,	– dobiera właściwy sposób oszczędzania lub pożyczania pieniędzy do określonej sytuacji,
7. Szkoła i jej funkcje	– omawia podstawowe czynniki, które powinien uwzględnić, planując własną ścieżkę kształcenia,	– rozróżnia szkoły publiczne i niepubliczne, kompetencje twarde i miękkie, – analizuje różne możliwości kształcenia w szkole ponadpodstawowej,	– wskazuje przykłady kompetencji niezbędnych w wybranych zawodach, – analizuje dynamikę rynku pracy z uwzględnieniem zawodów deficytowych, nadwyżkowych i zrównoważonych,	– wymienia i omawia funkcje szkoły, – wyjaśnia, czym są szkoły: specjalne, integracyjne, przysposabiające do pracy, sportowe i mistrzostwa sportowego,	– ocenia, w jakim stopniu polski system edukacji odpowiada na potrzeby młodzieży oraz wyzwania współczesności,
8. Społeczność szkolna	– wymienia organy szkoły, – wie, czym jest statut szkoły, – podaje przykłady praw i obowiązków uczniów,	– podaje przykłady naruszania praw uczniów i pracowników szkoły, – wskazuje osoby lub instytucje, do których należy zgłosić naruszenie tych praw,	– omawia zapisy statutu szkoły dotyczące praw i obowiązków ucznia oraz kompetencji samorządu uczniowskiego, – analizuje możliwości postępowania w przypadku naruszenia praw członków społeczności szkolnej,	– charakteryzuje klasę szkolną jako przestrzeń rozwoju edukacyjnego, społecznego, psychicznego,	– planuje inicjatywy zmierzające do rozwiązania problemów istotnych dla społeczności szkolnej,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 3. Prawa człowieka					
9. Pojęcie prawa oraz praw i wolności	– wie, czym jest prawo, na czym polega godność człowieka, – posługując się przykładami, rozróżnia prawa człowieka i wolności obywatelskie, – wymienia akty prawa krajowego (Konstytucja RP) oraz międzynarodowego (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka), określające charakter i zakres praw człowieka,	– wskazuje organizacje międzynarodowe zajmujące się kwestią praw i wolności człowieka (ONZ, Rada Europy, Unia Europejska), – wyjaśnia, na czym polega przyrodzoność, powszechność, nienaruszalność i niezbywalność praw człowieka,	– przedstawia typologię praw i wolności człowieka (osobiste, polityczne, ekonomiczne, socjalne i kulturalne, solidarnościowe), właściwie kwalifikując wybrane prawa i wolności, – wskazuje okoliczności, w których państwo może ograniczyć lub zawiesić obowiązywanie wybranych praw i wolności,	– analizuje postrzeganie praw człowieka w świetle wybranych aktów prawa krajowego i międzynarodowego, – wyjaśnia, kiedy i dlaczego obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Praw Człowieka,	– analizuje, na czym polega przedmiotowe i podmiotowe znaczenie prawa,
10. Prawa i wolności w Konstytucji RP	– podaje przykłady praw i wolności osobistych oraz politycznych, – omawia zakres i charakter wybranego prawa oraz wolności,	– wyjaśnia, na czym polega nietykalność osobista, niezawisłość sędziowska, domniemanie niewinności, wolność zgromadzeń, ubezwłasnowolnienie,	– wskazuje okoliczności, w jakich państwo może ograniczyć lub zawiesić obowiązywanie wybranych praw i wolności, – podaje przykłady sytuacji, w których może dochodzić do naruszenia praw i wolności obywatelskich,	– wymienia prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne zdefiniowane w Konstytucji RP, – uzasadnia, że przepisy Konstytucji RP dotyczące praw i wolności wynikają z uniwersalnych zasad i wartości respektowanych przez społeczność międzynarodową,	– objaśnia kontrowersje związane z zakresem obowiązywania wybranych praw lub wolności,
11. Ochrona praw człowieka	– zna nazwisko Rzecznika Praw Obywatelskich i określa jego zadania, – podaje przykłady międzynarodowych organizacji pozarządowych, zajmujących się kwestią praw człowieka (Amnesty International, Human Rights Watch, Helsińska Fundacja Praw Człowieka),	– omawia środki ochrony praw i wolności zagwarantowanych w Konstytucji RP, – podaje przykłady aktywności organizacji pozarządowych w dziedzinie ochrony praw człowieka,	– omawia zakres działalności ONZ, OBWE, Rady Europy na rzecz ochrony praw człowieka, – analizuje tryb postępowania Rzecznika Praw Obywatelskich oraz wskazuje przykładowe formy jego działalności,	– analizuje oraz interpretuje dane statystyczne, odnoszące się do działalności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, – omawia tryb powoływania oraz gwarancje niezależności Rzecznika Praw Obywatelskich, – określa zakres działalności innych rzeczników praw w Polsce,	– opracowuje i prezentuje informacje na temat łamania praw człowieka w wybranym kraju,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
12. Prawa dzieci	– zna nazwisko Rzecznika Praw Dziecka i określa jego zadania, – rozwija skrót <i>UNICEF</i> i przedstawia cele tej organizacji, – podaje przykłady praw dziecka zawartych w dokumentach prawa krajowego i międzynarodowego,	– omawia założenia Konwencji o prawach dziecka, – wyjaśnia pojęcia: <i>osoba fizyczna, adopcja, obowiązek alimentacyjny</i>, – wymienia akty prawne zawierające przepisy dotyczące praw dziecka (Konstytucja RP, Kodeks cywilny, rodzinny i opiekuńczy, Kodeks pracy),	– analizuje tryb postępowania Rzecznika Praw Dziecka oraz wskazuje przykładowe formy jego działalności, – omawia zakres zdolności małoletnich do czynności prawnych oraz warunki ich zatrudniania,	– analizuje dane statystyczne dotyczące naruszania praw dziecka, – omawia tryb powoływania oraz gwarancje niezależności Rzecznika Praw Dziecka,	– uzasadnia, dlaczego Janusz Korczak uchodzi za prekursora walki o prawa dziecka,
13. Nieletni wobec prawa	– wymienia środki karne i wychowawcze podejmowane wobec nieletnich, – podaje przykłady przemocy fizycznej, psychicznej, cyberprzemocy, – zna numer telefonu alarmowego 112,	– wskazuje właściwe reakcje na różne rodzaje przemocy, – analizuje uprawnienia policji wobec osoby małoletniej, – omawia sposób postępowania w przypadku podjęcia przez policję lub inne służby mundurowe interwencji wobec małoletniego,	– analizuje źródła i rodzaje zagrożeń występujących w internecie, – rozróżnia terminy: <i>małoletni, nieletni, niepełnoletni</i>,	– wskazuje różne służby mundurowe w Polsce, podając przykłady ich uprawnień, – wskazuje różnice między przestępstwem a wykroczeniem,	– planuje kompleksową akcję na rzecz ograniczenia cyberprzemocy,
Dział 4. Społeczność lokalna i regionalna					
14. Samorząd terytorialny w Polsce	– omawia strukturę samorządu terytorialnego, – wskazuje gminę, powiat oraz województwo, w którym mieszka,	– wyjaśnia, na czym polega zasada decentralizacji władzy publicznej, – wie, czym jest społeczność lokalna i regionalna,	– wymienia organy nadzorujące samorządy w zakresie ich kompetencji stanowiących oraz gospodarki finansowej (RIO, wojewoda), – rozróżnia powiaty ziemskie i grodzkie, gminy wiejskie, miejskie i miejsko-wiejskie,	– charakteryzuje źródła finansowania samorządów, dzieląc je według źródła pochodzenia oraz przeznaczenia, – rozróżnia zadania własne i zlecone, podając przykłady takich zadań,	– rozumie znaczenie decentralizacji władzy dla funkcjonowania państwa demokratycznego,
15. Samorząd lokalny – gmina	– wie, czym jest gmina, – wymienia organy wykonawcze oraz stanowiące i kontrolne gminy,	– wymienia kompetencje poszczególnych organów gminy, – wie, czym jest budżet gminy,	– omawia zasady wybierania organów gminy,	– analizuje zakres społecznej kontroli nad działalnością organów gminy, z uwzględnieniem referendum gminnego oraz udzielania absolutorium,	– charakteryzuje organizację i formy działalności rady gminy,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
	– zna nazwisko wójta/ burmistrza/prezydenta oraz przewodniczącego rady gminy, w której mieszka, – podaje przykłady zadań samorządu gminnego,	– wyjaśnia pojęcia: <i>sesja</i>, <i>kadencja</i>, – wie, do czego służy BIP, ePUAP,	– podaje przykłady zadań własnych gmin, wskazując, które z nich są obowiązkowe, a które fakultatywne,	– przedstawia organizację typowego urzędu gminy i podaje przykłady spraw, jakie można załatwić w poszczególnych wydziałach,	– prezentuje organizację, atuty oraz problemy gminy, w której mieszka,
16. Samorząd lokalny – powiat	– wie, czym jest powiat, – zna organy wykonawcze oraz stanowiące i kontrolne powiatu, – zna nazwisko starosty oraz przewodniczącego rady powiatu, w którym mieszka,	– wymienia przykładowe kompetencje poszczególnych organów powiatu, – wskazuje przykłady spraw, które obywatele załatwiają w starostwie powiatowym,	– omawia zasady wyłaniania organów powiatu, – omawia zakres wsparcia udzielanego osobom bezrobotnym przez powiatowe urzędy pracy,	– rozróżnia charakter oraz organizację powiatów ziemskich i grodzkich,	– analizuje zakres społecznej kontroli nad działalnością rady i zarządu powiatu, z uwzględnieniem referendum powiatowego oraz udzielania absolutorium, – prezentuje organizację starostwa powiatowego w powiecie, w którym mieszka,
17. Samorząd regionalny – województwo	– wymienia województwa składające się na mapę administracyjną kraju, – zna organy wykonawcze oraz stanowiące i kontrolne województwa,	– odróżnia administrację rządową od samorządowej, – wymienia przykładowe kompetencje poszczególnych organów rządowych i samorządowych w województwach,	– omawia zasady wyłaniania organów województwa, – omawia rolę samorządu wojewódzkiego w dystrybucji funduszy unijnych, – podaje przykłady instytucji zaliczających się do administracji zespolonej,	– objaśnia, czym jest strategia rozwoju województwa, – na przykładzie paszportu RP wyjaśnia, czym jest dokument biometryczny,	– analizuje zakres społecznej kontroli nad działalnością samorządu województwa, z uwzględnieniem referendum wojewódzkiego,
Dział 5. Udział obywateli w życiu publicznym- II półrocze					
18. Wpływ obywateli na decyzje władz samorządowych	– zna zasady przeprowadzania wyborów samorządowych, – omawia zakres obowiązków radnego oraz wskazuje cechy przydatne w piastowaniu tej funkcji, – wymienia typowe rodzaje zgromadzeń (wiec, demonstracja, pikiet), – wie, na czym polega strajk,	– odróżnia wybory od referendum, – podaje przykłady sytuacji, w których zasadne jest podjęcie akcji strajkowej, – odróżnia legalne metody wpływania obywateli na decyzje władz (lobbying, konsultacje społeczne) od nielegalnych (korupcja),	– wyjaśnia, w jakich okolicznościach można przeprowadzić referendum lokalne, – zna rodzaje pism kierowanych do urzędów,	– na podstawie danych dotyczących frekwencji w wyborach samorządowych ocenia stopień zaangażowania Polaków w funkcjonowanie samorządu lokalnego, – proponuje właściwą formę protestu społecznego w zależności od charakteru zaistniałej sytuacji konfliktowej,	– rozróżnia rodzaje referendum lokalnego, – pisze petycję do właściwego organu w kwestii, którą uważa za istotną dla lokalnej społeczności,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
19. Aktywność obywatelska	- definiuje społeczeństwo obywatelskie oraz wskazuje przejawy jego funkcjonowania, - wskazuje istotne cnoty obywatelskie,	- wie, czym jest budżet obywatelski, - wymienia masowe ruchy społeczne, mające istotny wpływ na historię Polski, - wskazuje przykłady właściwych postaw obywatelskich,	wskazuje, w jaki sposób wybitni Polacy wpływali na historię naszego kraju oraz rozwój społeczeństwa poprzez stosowanie właściwych postaw obywatelskich,	podaje przykłady inwestycji w swoim miejscu zamieszkania, które można zrealizować z budżetu obywatelskiego,	uzasadnia znaczenie właściwego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego dla państwa i jego mieszkańców,
20. Organizacje pozarządowe	- wyjaśnia, czym są organizacje pozarządowe, - wymienia przykładowe organizacje pożytku publicznego, wskazując na obszary ich działalności, - wie, na czym polega wolontariat, podaje przykłady obszarów aktywności wolontariuszy,	- wie, na czym polega przekazywanie 1% podatku na OPP, - wskazuje korzyści i możliwości wynikające z zaangażowania w działalność wybranych organizacji młodzieżowych,	- omawia cechy i charakter działalności organizacji pozarządowych, - rozdziela stowarzyszenia i fundacje, - wyjaśnia, na czym polega altruizm, filantropia, wie, kim jest beneficjent,	- proponuje działania w zakresie wolontariatu, mogące pozytywnie wpłynąć na jego środowisko lokalne, - wskazuje funkcjonujące w lokalnym środowisku organizacje pozarządowe, kierujące swą ofertą do młodzieży,	ocenia zasadność zaangażowania organizacji pozarządowych we wsparcie różnych grup społecznych,
21. Etyka życia publicznego	- wie, czym jest etyka, - podaje przykłady działań etycznych i nieetycznych w różnych okolicznościach,	- wymienia typowe działania o charakterze dyskryminacyjnym, - wyjaśnia, czym jest sumienie, moralność, etyka zawodowa,	wskazuje źródła postaw nieetycznych oraz omawia rodzaje takich postaw (dyskryminacja, lobbing, nepotyzm, kumoterstwo, korupcja, demagogia, populizm),	- analizuje dane dotyczące nieetycznego postępowania w miejscu pracy, wskazując źródła tego problemu, - rozumie znaczenie transparentności życia publicznego dla funkcjonowania państwa demokratycznego,	- wyjaśnia znaczenie kodeksów etyki zawodowej, - proponuje zasady etycznego postępowania dla wybranych grup zawodowych,
22. Wspólnota narodowa	- podaje definicję narodu, uwzględniającą czynniki tworzące więź narodową, - zna pojęcia: <i>narodowość</i>, <i>ojczyzna</i>, <i>Polonia</i>,	- wymienia najważniejsze etapy formowania się narodu polskiego, - wie, w jakich krajach zamieszkuje najliczniejsza Polonia, - wymienia podstawowe elementy składające się na ojczyznę, - wyjaśnia, na czym polega autonomia,	- przytacza orientacyjne liczby osób pochodzenia polskiego mieszkających w wybranych krajach, - charakteryzuje prawa mniejszości polskiej zamieszkującej za granicą, - analizuje wpływ wydarzeń historycznych na kształtowanie się polskiej świadomości narodowej,	- objaśnia, z czego wynikają dążenia separatystyczne; podaje przykłady takich tendencji, - analizuje zróżnicowane przyczyny powstania znaczących skupisk ludności polskiej za granicą, - przytacza różne znaczenia terminu <i>ojczyzna</i>, z uwzględnieniem małych ojczyzn,	rozdziela pojęcia ojczyzny ideologicznej i prywatnej, odnosząc je do terytorium państwowego oraz małych ojczyzn,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 6. Wspólnota narodowa i obywatelska					
23. Patriotyzm dawniej i obecnie	– definiuje patriotyzm, – podaje przykłady postaw patriotycznych, – wymienia polskie symbole narodowe,	– omawia symbolikę oraz formę graficzną polskich symboli narodowych, – wskazuje postawy patriotyczne charakterystyczne dla dorosłych i młodzieży,	– rozróżnia patriotyzm w znaczeniu symbolicznym oraz obywatelskim, podając przykłady takich postaw, – podaje daty przyjęcia polskich symboli narodowych,	– omawia postawy polskiego społeczeństwa wobec kwestii patriotyzmu, – analizuje dane statystyczne odnoszące się do tych postaw, – charakteryzuje kontekst historyczny wykształcenia się lub przyjęcia polskich symboli narodowych,	– prezentuje własny pogląd w kwestii rozumienia współczesnego patriotyzmu, hierarchizując i weryfikując rozmaite postawy znane z życia codziennego oraz środków masowego przekazu,
24. Być obywatelem Polski	– wie, czym jest obywatelstwo, – wymienia konstytucyjne obowiązki obywateli RP, – wyjaśnia, dlaczego posiada polskie obywatelstwo; wskazuje inne możliwe sposoby uzyskania tego obywatelstwa,	– wyjaśnia różnicę między obywatelstwem a narodowością, – wie, czym jest Karta Polaka,	– podaje przykłady państw wielonarodowych oraz narodów nieposiadających własnego państwa, – analizuje różne sposoby uzyskania obywatelstwa polskiego,	– wyjaśnia pojęcia: <i>diaspora</i>, <i>repatriacja</i>, <i>deportacja</i>, <i>naturalizacja</i>, – wskazuje korzyści wynikające z posiadania Karty Polaka,	– dostrzega zróżnicowany charakter więzi narodowych oraz państwowych, – analizuje sytuację wybranego narodu funkcjonującego bez własnego państwa,
25. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce	– wymienia mniejszości narodowe i etniczne zamieszkałe w Polsce, – podaje przykłady praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym,	– rozróżnia mniejszości narodowe i etniczne, – rozumie, że pomimo zamieszkiwania w Polsce różnych mniejszości narodowych i etnicznych, nasz kraj jest jednolity narodowościowo, – wskazuje regiony Polski zamieszkiwane przez te mniejszości,	– omawia zmiany struktury narodowościowej Polski na przestrzeni dziejów, – analizuje dane statystyczne dotyczące liczebności mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce,	– wskazuje zróżnicowane przyczyny napływu do Polski przedstawicieli rozmaitych narodowości, – omawia sytuację prawną Ślązaków i Kaszubów,	– omawia pochodzenie, status oraz zwyczaje wybranych mniejszości narodowych lub etnicznych, – ocenia politykę państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych,
26. Postawy względem innych narodów	– wyjaśnia pojęcia: <i>ksenofobia</i>, <i>nacjonalizm</i>, <i>szowinizm</i>, <i>rasizm</i>, <i>Holokaust</i>, – wskazuje negatywne skutki postaw ksenofobicznych,	– wyjaśnia, czym są i jak powstają stereotypy, – podaje przykłady postaw o podłożu ksenofobicznym, – wskazuje typowe postawy społeczeństwa polskiego wobec innych narodów,	– podaje przykłady przenikania się różnych kultur w naszym kraju, – omawia charakterystyczne etapy eskalacji przemocy na tle ksenofobicznym, – wskazuje przykłady postaw kosmopolitycznych,	– analizuje charakter rasistowskiej polityki III Rzeszy, odnosząc się do piramidy nienawiści Allporta, – omawia polityczne i ekonomiczne przyczyny napływu migrantów do Europy,	– dokonuje wielostronnej analizy i oceny postaw polskiego społeczeństwa wobec innych narodów,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
27. Państwo, jego istota, cechy i funkcje	– zna trójelementową definicję państwa, – wie, czym jest władza państwowa, – wylicza trzy podstawowe typy ustroju państwa,	– wskazuje cechy państwa jako wspólnoty obywateli, – omawia główne cechy państwa demokratycznego, autorytarnego, totalitarnego,	– wie, jakie elementy składają się na terytorium państwowe, – wymienia różne kompetencje władz państwowych,	– rozróżnia i omawia wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa, – analizuje poszczególne zasady ustroju demokratycznego,	– analizuje i ocenia różne koncepcje odnoszące się do stopnia ingerencji państwa w życie obywateli,
Dział 7. Rzeczpospolita Polska jako demokracja					
28. Konstytucja podstawą demokracji w Polsce	– omawia budowę Konstytucji RP, nazywając właściwie preambułę oraz przykładowe rozdziały, – wymienia podstawowe zasady ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej (suwerenność Narodu, trójpodział władz, republikańska forma rządów, pluralizm polityczny, państwo prawa),	– wyjaśnia, na czym polega zasada konstytucjonalizmu, – wie, na czym polega referendum ogólnokrajowe, – podaje przykłady najistotniejszych polskich referendów,	– przedstawia hierarchię aktów prawnych, – dokonuje charakterystyki podstawowych zasad ustroju RP,	– analizuje tryb uchwalania Konstytucji RP oraz jej nowelizacji, – wymienia polskie konstytucje w ujęciu historycznym,	– uzasadnia znaczenie równowagi i wzajemnej kontroli władz dla funkcjonowania systemu demokratycznego, – formułuje opinię na temat mocnych i słabych stron polskiej demokracji,
29. Władza ustawodawcza – Sejm i Senat	– wie, czym jest parlament jedno- i dwuizbowy, Zgromadzenie Narodowe, immunitet parlamentarny, – omawia organizację obu izb parlamentu,	– wymienia podstawowe ustrojowe zadania Sejmu i Senatu, – wymienia zasady pięcioprzymiotnikowego prawa wyborczego,	– analizuje zasady prawa wyborczego do Sejmu i Senatu, odróżniając wybory większościowe od proporcjonalnych, – wskazuje okoliczności, w których możliwe jest skrócenie kadencji parlamentu,	– analizuje proces legislacyjny w Polsce, uwzględniając organy państwa uczestniczące w tym procesie oraz rodzaje większości (zwykłą, bezwzględną, kwalifikowaną),	– odróżnia immunitet materialny i formalny, – wskazuje okoliczności, w których zwolywane jest Zgromadzenie Narodowe,
30. Władza wykonawcza – Prezydent RP i Rada Ministrów	– omawia tryb wyłaniania Prezydenta RP, – podaje imię i nazwisko aktualnego Prezydenta RP, premiera oraz wybranych ministrów, – wskazuje ugrupowania polityczne, stanowiące zaplecze parlamentarne Rady Ministrów,	– wymienia prezydentów III RP, – podaje przykłady kompetencji prezydenckich z różnych obszarów, – wskazuje kluczowe kompetencje rządu,	– analizuje sposób powoływania Rady Ministrów, uwzględniając rolę Prezydenta RP, Sejmu oraz większości parlamentarnej w tym procesie, – określa wzajemne relacje między Prezydentem RP a Radą Ministrów,	– wyszukuje informacje o działaniach aktualnie urzędującego prezydenta, – posługuje się zamiennie synonimami określającymi organy władzy wykonawczej (Rada Ministrów/rząd/gabinet, ministerstwo/resort),	– odnosząc się do zakresu kompetencji poszczególnych organów władzy wykonawczej, uzasadnia przewagę ustrojową premiera nad prezydentem,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
31. Władza sądownicza – sądy i trybunały	- wymienia organy władzy sądowniczej (sądy, trybunały), - wie, na czym polega niezawisłość oraz immunitet sędziowski,	- podaje przykłady kompetencji sądów rejonowych, - wymienia zasady polskiego wymiaru sprawiedliwości,	- omawia hierarchiczną strukturę polskiego sądownictwa, - wyjaśnia, na czym polega dwuinstancyjność postępowania sądowego,	- wskazuje elementy procesu sądowego, - omawia zadania polskich organów ścigania,	- charakteryzuje tryb powoływania trybunałów, - wyjaśnia, z czego wynika wyjątkowa pozycja Trybunału Konstytucyjnego w procesie ustawodawczym,
32. Różnorodność polityczna we współczesnej Polsce	- definiuje partię polityczną, - wymienia najważniejsze partie polskiej sceny politycznej,	- wskazuje ograniczenia tworzenia i działalności partii politycznych, - rozróżnia koalicję i opozycję, prawicę i lewicę,	- rozumie znaczenie pluralizmu politycznego dla właściwego funkcjonowania państwa demokratycznego, - omawia zasady zakładania i finansowania partii politycznych w Polsce,	analizuje proces ewolucji sceny politycznej III RP, klasyfikując poszczególne ugrupowania jako prawicowe, lewicowe lub centrowe,	- omawia genezę partii politycznych, - interpretuje dane statystyczne dotyczące wyników wyborów parlamentarnych,
Dział 8. Sprawy międzynarodowe					
33. Środki masowego przekazu	- wymienia rodzaje środków masowego przekazu, - rozróżnia media komercyjne, niekomercyjne, publiczne,	- oddziela fakty od opinii, wskazuje przykłady dezinformacji i manipulacji we współczesnych mediach, - wymienia rodzaje reklamy,	- określa różne funkcje mediów, - wskazuje na różne cele reklam komercyjnych i kampanii społecznych,	- ocenia rzetelność różnorodnych przekazów medialnych, - odczytuje i interpretuje wyniki badań opinii publicznej,	analizuje wybrane aspekty rynku medialnego i reklamowego w Polsce,
34. Organizacje międzynarodowe	- rozwija skróty ONZ, NATO, - wymienia przykładowe kraje należące do NATO, wskazując na militarny charakter tej organizacji, - podaje przykłady realizacji zadań ONZ we współczesnym świecie,	- dokonuje podziału organizacji międzynarodowych na międzyrządowe i pozarządowe, - wymienia organy ONZ oraz NATO,	- omawia okoliczności utworzenia ONZ i NATO, - wskazuje cele Organizacji Paktu Paktu Północnoatlantyckiego zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa państwom członkowskim oraz ładu światowego,	- analizuje strukturę organizacyjną ONZ, - rozpoznaje kontekst historyczny powołania ONZ i NATO,	- objaśnia zakres działalności wybranych wyspecjalizowanych organizacji ONZ, - rozpoznaje słabe strony organizacji o zasięgu globalnym, wpływające na ich skuteczność,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
35. Unia Europejska	- wskazuje przyczyny oraz okoliczności zainicjowania integracji europejskiej, - zna sylwetkę Roberta Schumana, - podaje przykłady traktatów europejskich, - wymienia, z pomocą mapy, państwa członkowskie UE, - określa uprawnienia wynikające z posiadania obywatelstwa unijnego,	- wskazuje cele integracji europejskiej, - omawia korzyści wynikające z członkostwa w UE, - wymienia symbole UE, instytucje europejskie oraz ich siedziby,	- objaśnia kluczowe znaczenie wybranych traktatów europejskich dla pogłębienia integracji, - przytacza przykładowe kompetencje instytucji europejskich,	- charakteryzuje wkład wybranych „Ojców Europy” w proces integracji europejskiej, - analizuje koncepcję integracji stworzoną przez Schumana,	- ocenia znaczenie integracji europejskiej dla stabilizacji politycznej oraz rozwoju ekonomicznego Starego Kontynentu, - analizuje źródła oraz zasadność brexitu,
36. Polska a organizacje międzynarodowe	- wie, na czym polega polityka zagraniczna, - podaje daty przystąpienia Polski do ONZ, NATO, UE, - zna cel oraz rezultat referendum akcesyjnego, - wymienia przykładowe korzyści wynikające z członkostwa Polski w UE,	- wymienia polskich polityków, pełniących istotne funkcje w strukturach europejskich, - wskazuje inwestycje unijne w miejscu swego zamieszkania,	- określa strategiczne cele polskiej polityki zagranicznej, - omawia przejawy aktywności Polski w strukturach ONZ,	- podaje przykłady działań potwierdzających aktywne członkostwo Polski w Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, - analizuje drogę Polski do UE, z uwzględnieniem negocjacji akcesyjnych oraz kryteriów kopenhaskich,	- analizuje strategiczne położenie Polski w kontekście celów obronnych NATO, - ocenia znaczenie Grupy Wyszehradzkiej oraz Partnerstwa Wschodniego jako przejawów aktywności polskiej dyplomacji w regionie,
37. Problemy współczesnego świata	- wymienia główne problemy współczesności, - wie, czym jest globalizacja, terroryzm, globalne ocieplenie, - wyjaśnia, na czym polegają migracje, - podaje przykłady konfliktów zbrojnych, - wskazuje czynniki wpływające na zmiany klimatyczne, - wskazuje konsekwencje globalizacji, - podaje przykłady organizacji terrorystycznych oraz ich działań, - wskazuje kierunki współczesnych migracji.	- wymienia różne przejawy globalizacji, podając ich przykłady rzutujące na życie codzienne, - wskazuje państwa dysponujące bronią nuklearną, - wie, czym jest ISIS, Al-Ka'ida, - odróżnia migrantów ekonomicznych od uchodźców, - omawia czynniki wpływające na ocieplenie klimatu.	- analizuje okoliczności i skutki ataku terrorystycznego z 11 września 2001 r., - wskazuje źródła terroryzmu oraz współczesnych konfliktów zbrojnych, - określa cele społeczności międzynarodowej w walce z niekorzystnymi zmianami klimatycznymi.	- wyjaśnia, na czym polega wojna hybrydowa, - analizuje źródła narastania dysproporcji rozwojowych między krajami Północy i Południa.	- analizuje założenia walki z globalnymi wyzwaniami (zmiany klimatyczne, migracje, terroryzm) pod kątem ich skuteczności oraz wpływu na życie codzienne, - dostrzega związki między omawianymi globalnymi procesami oraz ich znaczenie dla niego i kraju, w którym mieszka.

* Gwiazdką oznaczono lekcję, której realizacja jest nieobligatoryjna.

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 1. Społeczne aspekty życia człowieka					
1. Społeczna natura człowieka	– wie, czym jest społeczeństwo oraz wyjaśnia, że człowiek jest istotą społeczną, – wymienia typowe role społeczne,	– wyjaśnia, czym jest socjalizacja oraz wymienia czynniki wpływające na człowieka w procesie socjalizacji, – podaje przykłady więzi społecznych, – wymienia podstawowe potrzeby społeczne,	– odróżnia więzi symetryczne i niesymetryczne, – analizuje piramidę Masłowa, rozróżniając potrzeby podstawowe oraz wyższego rzędu,	– omawia znaczenie procesu resocjalizacji dla osób niedostosowanych społecznie, – definiuje czynniki wpływające na proces socjalizacji w poszczególnych fazach życia człowieka,	– omawia charakter więzi symetrycznych i niesymetrycznych, wskazując ich pozytywny oraz negatywny wpływ na rozwój jednostki,
2. O komunikacyjnej naturze człowieka*	– wie, czym jest komunikacja społeczna i na czym polega autoprezentacja, – rozróżnia komunikację werbalną i niewerbalną,	– omawia warstwy aktu komunikacyjnego, – wymienia podstawowe zasady skutecznej komunikacji,	– rozpoznaje różne konteksty wypowiedzi, – wskazuje, na czym polega komunikacja interpersonalna, grupowa, medialna,	– identyfikuje typowe elementy mowy ciała, – analizuje różne techniki autoprezentacyjne, wskazując właściwe i błędne sposoby ich stosowania,	– dokonuje skutecznej prezentacji na dany temat, stosując właściwe zasady prezentacyjne,
3. Człowiek w grupie	– wie, czym jest grupa społeczna, – rozróżnia grupy pierwotne i wtórne, formalne i nieformalne, małe i duże, podając przykłady takich grup,	– wyjaśnia pojęcia: <i>konformizm</i>, <i>asertywność</i>, <i>afiliacja</i>, <i>próżniactwo społeczne</i>, – podaje przykłady postaw asertywnych i konformistycznych,	– wskazuje istotne cechy grupy koleżeńskiej oraz zadaniowej, – odnosząc się do piramidy Masłowa, wskazuje, jakie potrzeby zaspokaja przynależność do różnych grup społecznych,	– wyjaśnia, na czym polega ewaluacja, – uzasadnia, jakie korzyści w określonych sytuacjach mogą wynikać z postawy asertywnej i postawy konformistycznej,	– analizuje pozycję w grupie jej poszczególnych członków, odnosząc się do pojęcia więzi symetrycznych i niesymetrycznych,
4. Konflikty społeczne i podejmowanie decyzji w grupie	– zna pojęcia: <i>konflikt społeczny</i>, <i>stereotyp</i>, – wie, na czym polegają mediacje, negocjacje, arbitraż,	– dostrzega negatywne i pozytywne następstwa konfliktów, – wymienia sposoby podejmowania decyzji w grupie (decyzja lidera, głosowanie, decyzja wspólna – kompromis i konsensus),	– omawia poszczególne fazy konfliktu, – wymienia i omawia różne postawy wobec konfliktu interpersonalnego (unieważnienie, pojednanie, rywalizacja),	– rozróżnia właściwe metody rozwiązywania konfliktów grupowych oraz interpersonalnych, – dobiera właściwą metodę rozwiązywania konfliktów do zaistniałej sytuacji konfliktowej,	– sporządza samodzielnie schemat podejmowania decyzji, z uwzględnieniem różnych rozwiązań oraz ich skutków,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 2. Rodzina, edukacja i praca					
5. Rodzina jako grupa społeczna	– wyjaśnia, czym są wartości i normy społeczne, – wie, kim są krewni i powinowaci, – podaje przykłady praw i obowiązków dziecka w rodzinie,	– klasyfikuje rodzinę jako grupę społeczną, – wylicza wartości powszechnie akceptowane w społeczeństwie, – wymienia elementy socjalizacji pierwotnej,	– omawia różne typy norm społecznych, – rozróżnia wartości materialne i niematerialne, – wie, czym jest rodzina dysfunkcyjna,	– analizuje wybrane zapisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Konwencji o prawach dziecka, – dokonuje hierarchizacji wartości, które uważa za istotne, – wskazuje źródła przemocy w rodzinie,	– omawia znaczenie kluczowych norm społecznych dla procesu socjalizacji, – interpretuje hierarchię wartości wyznawanych przez Polaków, wynikającą z analizy danych statystycznych,
6. Ekonomia na co dzień	– zna pojęcia: <i>gospodarstwo domowe</i>, <i>budżet domowy</i>, – wymienia główne źródła dochodów gospodarstw domowych oraz ich podstawowe wydatki,	– wie, czym jest deficyt, nadwyżka oraz równowaga budżetowa, – wymienia różne sposoby oszczędzania pieniędzy,	– rozróżnia stałe, przewidywalne i niespodziewane wydatki budżetu domowego, podając przykłady takich wydatków,	– analizuje dane statystyczne, dotyczące struktury dochodów i wydatków budżetów domowych, – sporządza plan typowego budżetu gospodarstwa domowego,	– dobiera właściwy sposób oszczędzania lub pożyczania pieniędzy do określonej sytuacji,
7. Szkoła i jej funkcje	– omawia podstawowe czynniki, które powinien uwzględnić, planując własną ścieżkę kształcenia,	– rozróżnia szkoły publiczne i niepubliczne, kompetencje twarde i miękkie, – analizuje różne możliwości kształcenia w szkole ponadpodstawowej,	– wskazuje przykłady kompetencji niezbędnych w wybranych zawodach, – analizuje dynamikę rynku pracy z uwzględnieniem zawodów deficytowych, nadwyżkowych i zrównoważonych,	– wymienia i omawia funkcje szkoły, – wyjaśnia, czym są szkoły: specjalne, integracyjne, przysposabiające do pracy, sportowe i mistrzostwa sportowego,	– ocenia, w jakim stopniu polski system edukacji odpowiada na potrzeby młodzieży oraz wyzwania współczesności,
8. Społeczność szkolna	– wymienia organy szkoły, – wie, czym jest statut szkoły, – podaje przykłady praw i obowiązków uczniów,	– podaje przykłady naruszania praw uczniów i pracowników szkoły, – wskazuje osoby lub instytucje, do których należy zgłosić naruszenie tych praw,	– omawia zapisy statutu szkoły dotyczące praw i obowiązków ucznia oraz kompetencji samorządu uczniowskiego, – analizuje możliwości postępowania w przypadku naruszenia praw członków społeczności szkolnej,	– charakteryzuje klasę szkolną jako przestrzeń rozwoju edukacyjnego, społecznego, psychicznego,	– planuje inicjatywy zmierzające do rozwiązania problemów istotnych dla społeczności szkolnej,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 3. Prawa człowieka					
9. Pojęcie prawa oraz praw i wolności	– wie, czym jest prawo, na czym polega godność człowieka, – posługując się przykładami, rozróżnia prawa człowieka i wolności obywatelskie, – wymienia akty prawa krajowego (Konstytucja RP) oraz międzynarodowego (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka), określające charakter i zakres praw człowieka,	– wskazuje organizacje międzynarodowe zajmujące się kwestią praw i wolności człowieka (ONZ, Rada Europy, Unia Europejska), – wyjaśnia, na czym polega przyrodzoność, powszechność, nienaruszalność i niezbywalność praw człowieka,	– przedstawia typologię praw i wolności człowieka (osobiste, polityczne, ekonomiczne, socjalne i kulturalne, solidarnościowe), właściwie kwalifikując wybrane prawa i wolności, – wskazuje okoliczności, w których państwo może ograniczyć lub zawiesić obowiązywanie wybranych praw i wolności,	– analizuje postrzeganie praw człowieka w świetle wybranych aktów prawa krajowego i międzynarodowego, – wyjaśnia, kiedy i dlaczego obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Praw Człowieka,	– analizuje, na czym polega przedmiotowe i podmiotowe znaczenie prawa,
10. Prawa i wolności w Konstytucji RP	– podaje przykłady praw i wolności osobistych oraz politycznych, – omawia zakres i charakter wybranego prawa oraz wolności,	– wyjaśnia, na czym polega nietykalność osobista, niezawisłość sędziowska, domniemanie niewinności, wolność zgromadzeń, ubezwłasnowolnienie,	– wskazuje okoliczności, w jakich państwo może ograniczyć lub zawiesić obowiązywanie wybranych praw i wolności, – podaje przykłady sytuacji, w których może dochodzić do naruszenia praw i wolności obywatelskich,	– wymienia prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne zdefiniowane w Konstytucji RP, – uzasadnia, że przepisy Konstytucji RP dotyczące praw i wolności wynikają z uniwersalnych zasad i wartości respektowanych przez społeczność międzynarodową,	– objaśnia kontrowersje związane z zakresem obowiązywania wybranych praw lub wolności,
11. Ochrona praw człowieka	– zna nazwisko Rzecznika Praw Obywatelskich i określa jego zadania, – podaje przykłady międzynarodowych organizacji pozarządowych, zajmujących się kwestią praw człowieka (Amnesty International, Human Rights Watch, Helsińska Fundacja Praw Człowieka),	– omawia środki ochrony praw i wolności zagwarantowanych w Konstytucji RP, – podaje przykłady aktywności organizacji pozarządowych w dziedzinie ochrony praw człowieka,	– omawia zakres działalności ONZ, OBWE, Rady Europy na rzecz ochrony praw człowieka, – analizuje tryb postępowania Rzecznika Praw Obywatelskich oraz wskazuje przykładowe formy jego działalności,	– analizuje oraz interpretuje dane statystyczne, odnoszące się do działalności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, – omawia tryb powoływania oraz gwarancje niezależności Rzecznika Praw Obywatelskich, – określa zakres działalności innych rzeczników praw w Polsce,	– opracowuje i prezentuje informacje na temat łamania praw człowieka w wybranym kraju,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
12. Prawa dzieci	– zna nazwisko Rzecznika Praw Dziecka i określa jego zadania, – rozwija skrót <i>UNICEF</i> i przedstawia cele tej organizacji, – podaje przykłady praw dziecka zawartych w dokumentach prawa krajowego i międzynarodowego,	– omawia założenia Konwencji o prawach dziecka, – wyjaśnia pojęcia: <i>osoba fizyczna, adopcja, obowiązek alimentacyjny</i>, – wymienia akty prawne zawierające przepisy dotyczące praw dziecka (Konstytucja RP, Kodeks cywilny, rodzinny i opiekuńczy, Kodeks pracy),	– analizuje tryb postępowania Rzecznika Praw Dziecka oraz wskazuje przykładowe formy jego działalności, – omawia zakres zdolności małoletnich do czynności prawnych oraz warunki ich zatrudniania,	– analizuje dane statystyczne dotyczące naruszania praw dziecka, – omawia tryb powoływania oraz gwarancje niezależności Rzecznika Praw Dziecka,	– uzasadnia, dlaczego Janusz Korczak uchodzi za prekursora walki o prawa dziecka,
13. Nieletni wobec prawa	– wymienia środki karne i wychowawcze podejmowane wobec nieletnich, – podaje przykłady przemocy fizycznej, psychicznej, cyberprzemocy, – zna numer telefonu alarmowego 112,	– wskazuje właściwe reakcje na różne rodzaje przemocy, – analizuje uprawnienia policji wobec osoby małoletniej, – omawia sposób postępowania w przypadku podjęcia przez policję lub inne służby mundurowe interwencji wobec małoletniego,	– analizuje źródła i rodzaje zagrożeń występujących w internecie, – rozróżnia terminy: <i>małoletni, nieletni, niepełnoletni</i>,	– wskazuje różne służby mundurowe w Polsce, podając przykłady ich uprawnień, – wskazuje różnice między przestępstwem a wykroczeniem,	– planuje kompleksową akcję na rzecz ograniczenia cyberprzemocy,
Dział 4. Społeczność lokalna i regionalna					
14. Samorząd terytorialny w Polsce	– omawia strukturę samorządu terytorialnego, – wskazuje gminę, powiat oraz województwo, w którym mieszka,	– wyjaśnia, na czym polega zasada decentralizacji władzy publicznej, – wie, czym jest społeczność lokalna i regionalna,	– wymienia organy nadzorujące samorządy w zakresie ich kompetencji stanowiących oraz gospodarki finansowej (RIO, wojewoda), – rozróżnia powiaty ziemskie i grodzkie, gminy wiejskie, miejskie i miejsko-wiejskie,	– charakteryzuje źródła finansowania samorządów, dzieląc je według źródła pochodzenia oraz przeznaczenia, – rozróżnia zadania własne i zlecone, podając przykłady takich zadań,	– rozumie znaczenie decentralizacji władzy dla funkcjonowania państwa demokratycznego,
15. Samorząd lokalny – gmina	– wie, czym jest gmina, – wymienia organy wykonawcze oraz stanowiące i kontrolne gminy,	– wymienia kompetencje poszczególnych organów gminy, – wie, czym jest budżet gminy,	– omawia zasady wybierania organów gminy,	– analizuje zakres społecznej kontroli nad działalnością organów gminy, z uwzględnieniem referendum gminnego oraz udzielania absolutorium,	– charakteryzuje organizację i formy działalności rady gminy,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
	– zna nazwisko wójta/ burmistrza/prezydenta oraz przewodniczącego rady gminy, w której mieszka, – podaje przykłady zadań samorządu gminnego,	– wyjaśnia pojęcia: <i>sesja</i>, <i>kadencja</i>, – wie, do czego służy BIP, ePUAP,	– podaje przykłady zadań własnych gmin, wskazując, które z nich są obowiązkowe, a które fakultatywne,	– przedstawia organizację typowego urzędu gminy i podaje przykłady spraw, jakie można załatwić w poszczególnych wydziałach,	– prezentuje organizację, atuty oraz problemy gminy, w której mieszka,
16. Samorząd lokalny – powiat	– wie, czym jest powiat, – zna organy wykonawcze oraz stanowiące i kontrolne powiatu, – zna nazwisko starosty oraz przewodniczącego rady powiatu, w którym mieszka,	– wymienia przykładowe kompetencje poszczególnych organów powiatu, – wskazuje przykłady spraw, które obywatele załatwiają w starostwie powiatowym,	– omawia zasady wyłaniania organów powiatu, – omawia zakres wsparcia udzielanego osobom bezrobotnym przez powiatowe urzędy pracy,	– rozróżnia charakter oraz organizację powiatów ziemskich i grodzkich,	– analizuje zakres społecznej kontroli nad działalnością rady i zarządu powiatu, z uwzględnieniem referendum powiatowego oraz udzielania absolutorium, – prezentuje organizację starostwa powiatowego w powiecie, w którym mieszka,
17. Samorząd regionalny – województwo	– wymienia województwa składające się na mapę administracyjną kraju, – zna organy wykonawcze oraz stanowiące i kontrolne województwa,	– odróżnia administrację rządową od samorządowej, – wymienia przykładowe kompetencje poszczególnych organów rządowych i samorządowych w województwach,	– omawia zasady wyłaniania organów województwa, – omawia rolę samorządu wojewódzkiego w dystrybucji funduszy unijnych, – podaje przykłady instytucji zaliczających się do administracji zespolonej,	– objaśnia, czym jest strategia rozwoju województwa, – na przykładzie paszportu RP wyjaśnia, czym jest dokument biometryczny,	– analizuje zakres społecznej kontroli nad działalnością samorządu województwa, z uwzględnieniem referendum wojewódzkiego,
Dział 5. Udział obywateli w życiu publicznym- II półrocze					
18. Wpływ obywateli na decyzje władz samorządowych	– zna zasady przeprowadzania wyborów samorządowych, – omawia zakres obowiązków radnego oraz wskazuje cechy przydatne w piastowaniu tej funkcji, – wymienia typowe rodzaje zgromadzeń (wiec, demonstracja, pikiet), – wie, na czym polega strajk,	– odróżnia wybory od referendum, – podaje przykłady sytuacji, w których zasadne jest podjęcie akcji strajkowej, – odróżnia legalne metody wpływania obywateli na decyzje władz (lobbying, konsultacje społeczne) od nielegalnych (korupcja),	– wyjaśnia, w jakich okolicznościach można przeprowadzić referendum lokalne, – zna rodzaje pism kierowanych do urzędów,	– na podstawie danych dotyczących frekwencji w wyborach samorządowych ocenia stopień zaangażowania Polaków w funkcjonowanie samorządu lokalnego, – proponuje właściwą formę protestu społecznego w zależności od charakteru zaistniałej sytuacji konfliktowej,	– rozróżnia rodzaje referendum lokalnego, – pisze petycję do właściwego organu w kwestii, którą uważa za istotną dla lokalnej społeczności,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
19. Aktywność obywatelska	- definiuje społeczeństwo obywatelskie oraz wskazuje przejawy jego funkcjonowania, - wskazuje istotne cnoty obywatelskie,	- wie, czym jest budżet obywatelski, - wymienia masowe ruchy społeczne, mające istotny wpływ na historię Polski, - wskazuje przykłady właściwych postaw obywatelskich,	wskazuje, w jaki sposób wybitni Polacy wpływali na historię naszego kraju oraz rozwój społeczeństwa poprzez stosowanie właściwych postaw obywatelskich,	podaje przykłady inwestycji w swoim miejscu zamieszkania, które można zrealizować z budżetu obywatelskiego,	uzasadnia znaczenie właściwego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego dla państwa i jego mieszkańców,
20. Organizacje pozarządowe	- wyjaśnia, czym są organizacje pozarządowe, - wymienia przykładowe organizacje pożytku publicznego, wskazując na obszary ich działalności, - wie, na czym polega wolontariat, podaje przykłady obszarów aktywności wolontariuszy,	- wie, na czym polega przekazywanie 1% podatku na OPP, - wskazuje korzyści i możliwości wynikające z zaangażowania w działalność wybranych organizacji młodzieżowych,	- omawia cechy i charakter działalności organizacji pozarządowych, - rozdziela stowarzyszenia i fundacje, - wyjaśnia, na czym polega altruizm, filantropia, wie, kim jest beneficjent,	- proponuje działania w zakresie wolontariatu, mogące pozytywnie wpłynąć na jego środowisko lokalne, - wskazuje funkcjonujące w lokalnym środowisku organizacje pozarządowe, kierujące swą ofertą do młodzieży,	ocenia zasadność zaangażowania organizacji pozarządowych we wsparcie różnych grup społecznych,
21. Etyka życia publicznego	- wie, czym jest etyka, - podaje przykłady działań etycznych i nieetycznych w różnych okolicznościach,	- wymienia typowe działania o charakterze dyskryminacyjnym, - wyjaśnia, czym jest sumienie, moralność, etyka zawodowa,	wskazuje źródła postaw nieetycznych oraz omawia rodzaje takich postaw (dyskryminacja, lobbing, nepotyzm, kumoterstwo, korupcja, demagogia, populizm),	- analizuje dane dotyczące nieetycznego postępowania w miejscu pracy, wskazując źródła tego problemu, - rozumie znaczenie transparentności życia publicznego dla funkcjonowania państwa demokratycznego,	- wyjaśnia znaczenie kodeksów etyki zawodowej, - proponuje zasady etycznego postępowania dla wybranych grup zawodowych,
22. Wspólnota narodowa	- podaje definicję narodu, uwzględniającą czynniki tworzące więź narodową, - zna pojęcia: <i>narodowość</i>, <i>ojczyzna</i>, <i>Polonia</i>,	- wymienia najważniejsze etapy formowania się narodu polskiego, - wie, w jakich krajach zamieszkuje najliczniejsza Polonia, - wymienia podstawowe elementy składające się na ojczyznę, - wyjaśnia, na czym polega autonomia,	- przytacza orientacyjne liczby osób pochodzenia polskiego mieszkających w wybranych krajach, - charakteryzuje prawa mniejszości polskiej zamieszkującej za granicą, - analizuje wpływ wydarzeń historycznych na kształtowanie się polskiej świadomości narodowej,	- objaśnia, z czego wynikają dążenia separatystyczne; podaje przykłady takich tendencji, - analizuje zróżnicowane przyczyny powstania znaczących skupisk ludności polskiej za granicą, - przytacza różne znaczenia terminu <i>ojczyzna</i>, z uwzględnieniem małych ojczyzn,	rozdziela pojęcia ojczyzny ideologicznej i prywatnej, odnosząc je do terytorium państwowego oraz małych ojczyzn,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
Dział 6. Wspólnota narodowa i obywatelska					
23. Patriotyzm dawniej i obecnie	– definiuje patriotyzm, – podaje przykłady postaw patriotycznych, – wymienia polskie symbole narodowe,	– omawia symbolikę oraz formę graficzną polskich symboli narodowych, – wskazuje postawy patriotyczne charakterystyczne dla dorosłych i młodzieży,	– rozróżnia patriotyzm w znaczeniu symbolicznym oraz obywatelskim, podając przykłady takich postaw, – podaje daty przyjęcia polskich symboli narodowych,	– omawia postawy polskiego społeczeństwa wobec kwestii patriotyzmu, – analizuje dane statystyczne odnoszące się do tych postaw, – charakteryzuje kontekst historyczny wykształcenia się lub przyjęcia polskich symboli narodowych,	– prezentuje własny pogląd w kwestii rozumienia współczesnego patriotyzmu, hierarchizując i weryfikując rozmaite postawy znane z życia codziennego oraz środków masowego przekazu,
24. Być obywatelem Polski	– wie, czym jest obywatelstwo, – wymienia konstytucyjne obowiązki obywateli RP, – wyjaśnia, dlaczego posiada polskie obywatelstwo; wskazuje inne możliwe sposoby uzyskania tego obywatelstwa,	– wyjaśnia różnicę między obywatelstwem a narodowością, – wie, czym jest Karta Polaka,	– podaje przykłady państw wielonarodowych oraz narodów nieposiadających własnego państwa, – analizuje różne sposoby uzyskania obywatelstwa polskiego,	– wyjaśnia pojęcia: <i>diaspora</i>, <i>repatriacja</i>, <i>deportacja</i>, <i>naturalizacja</i>, – wskazuje korzyści wynikające z posiadania Karty Polaka,	– dostrzega zróżnicowany charakter więzi narodowych oraz państwowych, – analizuje sytuację wybranego narodu funkcjonującego bez własnego państwa,
25. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce	– wymienia mniejszości narodowe i etniczne zamieszkałe w Polsce, – podaje przykłady praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym,	– rozróżnia mniejszości narodowe i etniczne, – rozumie, że pomimo zamieszkiwania w Polsce różnych mniejszości narodowych i etnicznych, nasz kraj jest jednolity narodowościowo, – wskazuje regiony Polski zamieszkiwane przez te mniejszości,	– omawia zmiany struktury narodowościowej Polski na przestrzeni dziejów, – analizuje dane statystyczne dotyczące liczebności mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce,	– wskazuje zróżnicowane przyczyny napływu do Polski przedstawicieli rozmaitych narodowości, – omawia sytuację prawną Ślązaków i Kaszubów,	– omawia pochodzenie, status oraz zwyczaje wybranych mniejszości narodowych lub etnicznych, – ocenia politykę państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych,
26. Postawy względem innych narodów	– wyjaśnia pojęcia: <i>ksenofobia</i>, <i>nacjonalizm</i>, <i>szowinizm</i>, <i>rasizm</i>, <i>Holokaust</i>, – wskazuje negatywne skutki postaw ksenofobicznych,	– wyjaśnia, czym są i jak powstają stereotypy, – podaje przykłady postaw o podłożu ksenofobicznym, – wskazuje typowe postawy społeczeństwa polskiego wobec innych narodów,	– podaje przykłady przenikania się różnych kultur w naszym kraju, – omawia charakterystyczne etapy eskalacji przemocy na tle ksenofobicznym, – wskazuje przykłady postaw kosmopolitycznych,	– analizuje charakter rasistowskiej polityki III Rzeszy, odnosząc się do piramidy nienawiści Allporta, – omawia polityczne i ekonomiczne przyczyny napływu migrantów do Europy,	– dokonuje wielostronnej analizy i oceny postaw polskiego społeczeństwa wobec innych narodów,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
27. Państwo, jego istota, cechy i funkcje	– zna trójelementową definicję państwa, – wie, czym jest władza państwowa, – wylicza trzy podstawowe typy ustroju państwa,	– wskazuje cechy państwa jako wspólnoty obywateli, – omawia główne cechy państwa demokratycznego, autorytarnego, totalitarnego,	– wie, jakie elementy składają się na terytorium państwowe, – wymienia różne kompetencje władz państwowych,	– rozróżnia i omawia wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa, – analizuje poszczególne zasady ustroju demokratycznego,	– analizuje i ocenia różne koncepcje odnoszące się do stopnia ingerencji państwa w życie obywateli,
Dział 7. Rzeczpospolita Polska jako demokracja					
28. Konstytucja podstawą demokracji w Polsce	– omawia budowę Konstytucji RP, nazywając właściwie preambułę oraz przykładowe rozdziały, – wymienia podstawowe zasady ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej (suwerenność Narodu, trójpodział władz, republikańska forma rządów, pluralizm polityczny, państwo prawa),	– wyjaśnia, na czym polega zasada konstytucjonalizmu, – wie, na czym polega referendum ogólnokrajowe, – podaje przykłady najistotniejszych polskich referendów,	– przedstawia hierarchię aktów prawnych, – dokonuje charakterystyki podstawowych zasad ustroju RP,	– analizuje tryb uchwalania Konstytucji RP oraz jej nowelizacji, – wymienia polskie konstytucje w ujęciu historycznym,	– uzasadnia znaczenie równowagi i wzajemnej kontroli władz dla funkcjonowania systemu demokratycznego, – formułuje opinię na temat mocnych i słabych stron polskiej demokracji,
29. Władza ustawodawcza – Sejm i Senat	– wie, czym jest parlament jedno- i dwuizbowy, Zgromadzenie Narodowe, immunitet parlamentarny, – omawia organizację obu izb parlamentu,	– wymienia podstawowe ustrojowe zadania Sejmu i Senatu, – wymienia zasady pięcioprzymiotnikowego prawa wyborczego,	– analizuje zasady prawa wyborczego do Sejmu i Senatu, odróżniając wybory większościowe od proporcjonalnych, – wskazuje okoliczności, w których możliwe jest skrócenie kadencji parlamentu,	– analizuje proces legislacyjny w Polsce, uwzględniając organy państwa uczestniczące w tym procesie oraz rodzaje większości (zwykłą, bezwzględną, kwalifikowaną),	– odróżnia immunitet materialny i formalny, – wskazuje okoliczności, w których zwolywane jest Zgromadzenie Narodowe,
30. Władza wykonawcza – Prezydent RP i Rada Ministrów	– omawia tryb wyłaniania Prezydenta RP, – podaje imię i nazwisko aktualnego Prezydenta RP, premiera oraz wybranych ministrów, – wskazuje ugrupowania polityczne, stanowiące zaplecze parlamentarne Rady Ministrów,	– wymienia prezydentów III RP, – podaje przykłady kompetencji prezydenckich z różnych obszarów, – wskazuje kluczowe kompetencje rządu,	– analizuje sposób powoływania Rady Ministrów, uwzględniając rolę Prezydenta RP, Sejmu oraz większości parlamentarnej w tym procesie, – określa wzajemne relacje między Prezydentem RP a Radą Ministrów,	– wyszukuje informacje o działaniach aktualnie urzędującego prezydenta, – posługuje się zamiennie synonimami określającymi organy władzy wykonawczej (Rada Ministrów/rząd/gabinet, ministerstwo/resort),	– odnosząc się do zakresu kompetencji poszczególnych organów władzy wykonawczej, uzasadnia przewagę ustrojową premiera nad prezydentem,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
31. Władza sądownicza – sądy i trybunały	- wymienia organy władzy sądowniczej (sądy, trybunały), - wie, na czym polega niezawisłość oraz immunitet sędziowski,	- podaje przykłady kompetencji sądów rejonowych, - wymienia zasady polskiego wymiaru sprawiedliwości,	- omawia hierarchiczną strukturę polskiego sądownictwa, - wyjaśnia, na czym polega dwuinstancyjność postępowania sądowego,	- wskazuje elementy procesu sądowego, - omawia zadania polskich organów ścigania,	- charakteryzuje tryb powoływania trybunałów, - wyjaśnia, z czego wynika wyjątkowa pozycja Trybunału Konstytucyjnego w procesie ustawodawczym,
32. Różnorodność polityczna we współczesnej Polsce	- definiuje partię polityczną, - wymienia najważniejsze partie polskiej sceny politycznej,	- wskazuje ograniczenia tworzenia i działalności partii politycznych, - rozróżnia koalicję i opozycję, prawicę i lewicę,	- rozumie znaczenie pluralizmu politycznego dla właściwego funkcjonowania państwa demokratycznego, - omawia zasady zakładania i finansowania partii politycznych w Polsce,	analizuje proces ewolucji sceny politycznej III RP, klasyfikując poszczególne ugrupowania jako prawicowe, lewicowe lub centrowe,	- omawia genezę partii politycznych, - interpretuje dane statystyczne dotyczące wyników wyborów parlamentarnych,
Dział 8. Sprawy międzynarodowe					
33. Środki masowego przekazu	- wymienia rodzaje środków masowego przekazu, - rozróżnia media komercyjne, niekomercyjne, publiczne,	- oddziela fakty od opinii, wskazuje przykłady dezinformacji i manipulacji we współczesnych mediach, - wymienia rodzaje reklamy,	- określa różne funkcje mediów, - wskazuje na różne cele reklam komercyjnych i kampanii społecznych,	- ocenia rzetelność różnorodnych przekazów medialnych, - odczytuje i interpretuje wyniki badań opinii publicznej,	analizuje wybrane aspekty rynku medialnego i reklamowego w Polsce,
34. Organizacje międzynarodowe	- rozwija skróty ONZ, NATO, - wymienia przykładowe kraje należące do NATO, wskazując na militarny charakter tej organizacji, - podaje przykłady realizacji zadań ONZ we współczesnym świecie,	- dokonuje podziału organizacji międzynarodowych na międzyrządowe i pozarządowe, - wymienia organy ONZ oraz NATO,	- omawia okoliczności utworzenia ONZ i NATO, - wskazuje cele Organizacji Paktu Paktu Północnoatlantyckiego zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa państwom członkowskim oraz ładu światowego,	- analizuje strukturę organizacyjną ONZ, - rozpoznaje kontekst historyczny powołania ONZ i NATO,	- objaśnia zakres działalności wybranych wyspecjalizowanych organizacji ONZ, - rozpoznaje słabe strony organizacji o zasięgu globalnym, wpływające na ich skuteczność,

Temat w podręczniku	Wymagania na ocenę				
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
	Uczeń:				
35. Unia Europejska	- wskazuje przyczyny oraz okoliczności zainicjowania integracji europejskiej, - zna sylwetkę Roberta Schumana, - podaje przykłady traktatów europejskich, - wymienia, z pomocą mapy, państwa członkowskie UE, - określa uprawnienia wynikające z posiadania obywatelstwa unijnego,	- wskazuje cele integracji europejskiej, - omawia korzyści wynikające z członkostwa w UE, - wymienia symbole UE, instytucje europejskie oraz ich siedziby,	- objaśnia kluczowe znaczenie wybranych traktatów europejskich dla pogłębienia integracji, - przytacza przykładowe kompetencje instytucji europejskich,	- charakteryzuje wkład wybranych „Ojców Europy” w proces integracji europejskiej, - analizuje koncepcję integracji stworzoną przez Schumana,	- ocenia znaczenie integracji europejskiej dla stabilizacji politycznej oraz rozwoju ekonomicznego Starego Kontynentu, - analizuje źródła oraz zasadność brexitu,
36. Polska a organizacje międzynarodowe	- wie, na czym polega polityka zagraniczna, - podaje daty przystąpienia Polski do ONZ, NATO, UE, - zna cel oraz rezultat referendum akcesyjnego, - wymienia przykładowe korzyści wynikające z członkostwa Polski w UE,	- wymienia polskich polityków, pełniących istotne funkcje w strukturach europejskich, - wskazuje inwestycje unijne w miejscu swego zamieszkania,	- określa strategiczne cele polskiej polityki zagranicznej, - omawia przejawy aktywności Polski w strukturach ONZ,	- podaje przykłady działań potwierdzających aktywne członkostwo Polski w Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, - analizuje drogę Polski do UE, z uwzględnieniem negocjacji akcesyjnych oraz kryteriów kopenhaskich,	- analizuje strategiczne położenie Polski w kontekście celów obronnych NATO, - ocenia znaczenie Grupy Wyszehradzkiej oraz Partnerstwa Wschodniego jako przejawów aktywności polskiej dyplomacji w regionie,
37. Problemy współczesnego świata	- wymienia główne problemy współczesności, - wie, czym jest globalizacja, terroryzm, globalne ocieplenie, - wyjaśnia, na czym polegają migracje, - podaje przykłady konfliktów zbrojnych, - wskazuje czynniki wpływające na zmiany klimatyczne, - wskazuje konsekwencje globalizacji, - podaje przykłady organizacji	- wymienia różne przejawy globalizacji, podając ich przykłady rzutujące na życie codzienne, - wskazuje państwa dysponujące bronią nuklearną, - wie, czym jest ISIS, Al-Ka'ida, - odróżnia migrantów ekonomicznych od uchodźców, - omawia czynniki wpływające na ocieplenie klimatu.	- analizuje okoliczności i skutki ataku terrorystycznego z 11 września 2001 r., - wskazuje źródła terroryzmu oraz współczesnych konfliktów zbrojnych, - określa cele społeczności międzynarodowej w walce z niekorzystnymi zmianami klimatycznymi.	- wyjaśnia, na czym polega wojna hybrydowa, - analizuje źródła narastania dysproporcji rozwojowych między krajami Północy i Południa.	- analizuje założenia walki z globalnymi wyzwaniami (zmiany klimatyczne, migracje, terroryzm) pod kątem ich skuteczności oraz wpływu na życie codzienne, - dostrzega związki między omawianymi globalnymi procesami oraz ich znaczenie dla niego i kraju, w którym mieszka.

	terrorystycznych oraz ich działań, – wskazuje kierunki współczesnych migracji.				
--	---	--	--	--	--

* Gwiazdką oznaczono lekcję, której realizacja jest nieobligatoryjna.